Cărţi din bibliotecile medievale româneşti păstrate în Biblioteca Sfântului Sinod

Arhim. dr. POLICARP CHIŢULESCU
Biblioteca Sfântului Sinod

Abstract

Books from Romanian Mediaeval Libraries Kept in the Holy Synod Library

The Romanian Orthodox Church, as very well known, forms the cradle of the Romanian culture, civilization and spirituality. It created and promoted the values and activities that had their source in the inner beauty of the human being, springing from faith and meditation. Also in the threshold of the Church, the first printing presses were built up, bringing to life the first printed materials in our country; Romanians also took care of their fellow orthodox believers from the Oriental world and from other regions that were suffering from the heavy Ottoman yoke, by sending them books and printed materials in their language, in order to feed their spirit.

The Holy Synod Library in Bucharest, located on the premises of the Antim Monastery, holds a vast fund of old Romanian and foreign books. Upon their research for the compilation of a catalogue, several books were discovered that bear the ownership mark of some of the best known Romanian mediaeval book collectors: the High Steward Constantin Cantacuzino, Nicolae Mavrocordat, the Archbishop Neofit the Cretan, not to mention the efforts for collecting books of the Valachian Archbishops Teodosie and Antim Ivireanul, as recorded on the books' pages.

These books were initially kept in the old library of the Valachian Mitropoly; a part of them were taken by the Academy of the Saint Sava Monastery (nowadays, the library of the Romanian Academy), and the other part, by the Central Seminary (the communists dissolved it in 1948), nowadays the Library of the Holy Synod.

Keywords: *Romanian Orthodox Church, Romanian mediaeval libraries, Holy Synod, Library, Constantin Cantacuzino, Nicolae Mavrocordat, Antim Ivireanu.*

Biserica Ortodoxă Română constituie, după cum bine se ştie, leagănul spiritualităţii, culturii şi civilizaţiei româneşti. Ea a creat şi a promovat valorile şi activităţile care au avut ca punct de plecare

BDD-A19440 © 2010 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:46:33 UTC)

frumuseţea interioară a omului, izvorâtă din credinţă şi meditaţie. Aşadar, nu ne miră că, având sprijinul substanţial al Bisericii, românii au beneficiat de unificarea lor ca neam şi limbă, de şcoli de muzică sau de copişti şi caligrafi, ateliere din care au ieşit impresionante capodopere de arhitectură, pictură, broderie etc. Graiul slavon fiind părăsit în cele din urmă chiar din cult, s-a născut, nu fără mari eforturi, o limbă liturgică şi o întreagă poezie imnografică, o consistentă literatură aghiografică şi omiletică; chiar dacă a fost vorba, de multe ori, doar de traduceri după vechile izvoare creştine, această limbă a temeluit limba literară românească. Ierarhii şi slujitorii Bisericii s-au identificat cu interesele neamului pe care l-au păstrat în frumuseţea şi integritatea sa.

Tot în pridvorul Bisericii s-au înjghebat primele tiparniţe, care au zămislit cele dintâi tipărituri din ţara noastră, românii având grijă şi de confraţii lor ortodocşi din lumea orientală, dar şi din alte regiuni, aflaţi sub apăsătorul jug otoman, trimiţându-le cu dărnicie cărţi în limba lor, precum şi material tipografic pentru a le hrăni spiritul. Adeseori, străini pribegi din fostul Bizanţ, s-au adăpostit în casele primitoare de la noi, care le-au dat posibilitatea de a-şi dezlănţui şi cultiva talentul creator.

Găsim cu totul firească localizarea întâielor biblioteci româneşti în cadrul aşezămintelor mănăstireşti, deoarece călugării au fost primii oameni de cultură ai românilor.[1]

În materialul de faţă nu intenţionăm să realizăm un istoric al bibliotecilor medievale româneşti, ci doar să facem câteva precizări care să contribuie la reconstituirea vechilor colecţii de carte de la noi. Acest lucru poate continua să pună în lumină orizontul cultural şi preocupările intelectualilor de odinioară.

Biblioteca Sfântului Sinod din Bucureşti, aflată în incinta Mănăstirii Antim, deţine un fond bogat de carte veche românească şi străină. La cercetarea acestora în vederea alcătuirii unui catalog, s-au descoperit multe exemplare care poartă marca de proprietate a unora dintre cei mai cunoscuţi şi mai pasionaţi colecţionari de carte: Stolnicul Constantin

[1] V. Vătăşianu, ***Istoria artei feudale în Ţările Române***, Bucureşti, s.n., 1959 (cuprinde o largă prezentare a creaţiei artistice din jurul mănăstirilor româneşti) apud Barbu Teodorescu, ***Cultura în cuprinsul Mitropoliei Ungrovlahiei, A. Cărturari, tipografi***..., în ***Biserica Ortodoxă Română***, 1959, nr. 7-10, p. 827.

BDD-A19440 © 2010 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:46:33 UTC)

Cantacuzino, Nicolae Mavrocordat, mitropolitul Neofit Cretanul, fără a neglija strădaniile de a aduna carte ale mitropoliţilor Ţării Româneşti, Teodosie şi Antim Ivireanu, consemnate pe filele volumelor. Poate că acum a venit vremea să se reveleze unele detalii, la care, din anumite motive, n-au putut ajunge cercetători precum Marta Anineanu, Mihail Carataşu, C. Dima-Drăgan ş.a.

Biblioteca Sfântului Sinod a avut, iniţial, menirea de a servi ca fond de documentare ierarhilor Bisericii Ortodoxe Române, care îşi ţineau şedinţele, din lipsa unui spaţiu adecvat, în mai multe locaţii. În 1877, primele cărţi aduse în folosul Sfântului Sinod pentru întemeierea bibliotecii au fost cele 212 lucrări luate de la mănăstirea Hurezi de către arhidiaconul Gherasim Saffirin. În anul 1912, forul superior al Bisericii a primit un sediu nou (Palatul Sfântului Sinod), construit anume, la Mănăstirea Antim.

La iniţiativa vrednicului de pomenire Patriarh Justinian Marina, biblioteca a fost reorganizată, odată cu reamenajarea palatului, în anul 1959. Patriarhul a ştiut să adune pe lângă sine, cu multă jertfă, oameni de valoare, schingiuiţi de regimul comunist, lipsiţi de orice posibilitate de subzistenţă, pe care i-a aşezat ca bibliotecari sau în alte posturi care necesitau un nivel ridicat de cultură şi pricepere.

Colecţiile de carte ale Bibliotecii Sfântului Sinod s-au îmbogăţit substanţial prin adăugarea bibliotecii Mănăstirii Tuturor Sfinţilor (Antim), celei a Internatului Facultăţii de Teologie din Bucureşti (formată din bibliotecile Seminarului Central din Bucureşti - avea 4 - şi cea a Seminarului Nifon).[2]

Vechea bibliotecă a Mitropoliei Ţării Româneşti

Înainte de toate, sunt necesare unele precizări în legătură cu înfiinţarea bibliotecii Mitropoliei, dat fiind faptul că Biblioteca Sfântului Sinod îi moşteneşte parţial cărţile. Despre acest moment s-au emis diverse

[2] Se cunoaşte faptul că Biblioteca Naţională de la Sf. Sava a primit, în 1836, o parte din cărţile vechii biblioteci a Mitropoliei, iar, în 1868, o altă parte a ajuns la Seminarul Central din Bucureşti. Cele două seminarii (Central şi Nifon) au fost desfiinţate în 1948, iar cărţile şi manuscrisele lor, depozitate vremelnic la biblioteca Internatului Facultăţii de Teologie.

BDD-A19440 © 2010 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:46:33 UTC)

păreri. Deşi nu există un document care să ateste în mod clar începutul ei, nu este greu de presupus că ierarhii şi mănăstirile aveau pe lângă sine un fond de carte, cel puţin pentru săvârşirea slujbelor, cărţi care nu sunt deloc puţine. Călugării au copiat şi imprimat în tipografii foarte multe scrieri ale Părinţilor Bisericii, volume care se adăposteau în mănăstiri „*spre folosul de obşte*," cum găsim scris pe manuscrisele de la Mănăstirea Căldăruşani. Tipăriturile s-au păstrat, alături de bogatele fonduri de manuscrise, ca de exemplu la mănăstirile Bistriţa vâlceană şi Hurezi sau la Episcopiile Râmnicului şi Buzăului. Au rămas în istorie colecţiile de manuscrise şi cărţi de la mănăstirile Dălhăuţi, Poiana Mărului, Cernica, Ghighiu, Curtea de Argeş, Cozia etc.

Cu toate că s-a afirmat că vechea bibliotecă a Mitropoliei este *probabil anterioară sec. al XVIII-lea*,[3] s-a insistat pe faptul că bazele acestei biblioteci au fost puse de către mitropolitul Neofit Cretanul, conform afirmaţiilor ierarhului,[4] care i-a clădit şi un loc anume.[5] El a adus aici cărţile sale, dar şi pe cele date lui, ca amanet, de fiul lui Nicolae Mavrocordat, Constantin.

Subliniem totuşi că Mitropolia Ţării Româneşti are o bibliotecă mai veche de secolul al XVIII-lea, deoarece în Biblioteca Sfântului Sinod există 17 volume cu însemnările mitropolitului Teodosie (1668-1672; 1679-1708), unele dintre aceste însemnări fiind făcute înainte de 1701.[6] Astfel, pe un ***Minei slavon pe luna iulie***, tipărit la Moscova în 1646, mitropolitul Teodosie îşi punea, în 1682, marca de proprietate.

Pe fiecare din cele 12 ***Mineie slavone***, tipărite la Moscova în 1691, mitropolitul scrie ordonat, într-o curată limbă românească, următoarele: „*Aceste 12 Mineie, cumpăratu-le-a preasfinţitul chir Teodosie, mitropolitul*

[3] Marta Anineanu, ***Din istoria bibliografiei româneşti. Catalogul sistematic din 1836 al bibliotecii Mitropoliei din Bucureşti***, în vol. ***Studii şi cercetări de bibliologie***, I, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1955, p. 113.

[4] ***Ibidem***, p. 114

[5] Presupunem că este vorba de încăperea cu ziduri groase, de cărămidă, aflată pe latura de vest a paraclisului Reşedinţei Patriarhale (refăcută de Nicolae Mavrocordat în 1723).

[6] Marta Anineanu, ***op. cit.***, p. 113, citează însemnările lui Teodosie din 1700 şi 1701 de pe volumele cuprinzând ***Vieţile sfinţilor*** tipărite în Lavra Pecerska, Kiev.

BDD-A19440 © 2010 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:46:33 UTC)

Ungrovlahiei şi le-au adaos sfintei mitropolii de la Târgovişte să fie de slujba besearicii, iar cine le-ar înstrăina de la amândoao sfintele mitropolii să le ducă într-altă parte, să fie supt blestemul lui Dumnezeu. În anul de la facerea lumii, 7201 (1693), measeţa avgust 15." Volumele sunt legate în piele maro, cu flori aurii pe tranşe, aflându-se într-o bună stare de conservare.

Pe 2 volume din ***Vieţile sfinţilor***, tipărite la Kiev în 1689 şi în 1700, aflăm scris: „*Această sfântă carte numită viaţa sfinţilor, dăruită iaste a sfintei mitropolii a Ţării Româneşti din Bucureşti, de cinstitul dumnealui, al nostru făcătoriu de bine, Ioan Mazepa, hătmanul Ukrainei spre vecinica dumnealui pomenire şi s-au adus în zilele smereniei noastre mitropolitului Ţării Româneşti, carele cu mare blestem şi groaznică afurisanie las ca nimenea să nu îndrăznească a o înstrăina din sfântă mitropolia aceasta. 7209 (1701),*" cu deosebirea că, pe volumul tipărit în 1700, donatorul este numit *Ioan Matei, Mare hătman*. Aceeaşi însemnare, datată tot 7209 (1701), se află şi pe un ***Ceaslov*** din 1682, tipărit la Pecerska, dar şi pe un volum numit ***Cartea Părintelui nostru, cel între sfinţi, Marele Vasilie, arhiepiscopul Cezareei Capadociei***, imprimat la Ostrog în 1594. Pe un ***Minei al lunii octombrie***, tipărit la Buzău în 1698, se află scris pe mai multe pagini următorul text: „*Acest Minei l-au dat sfinţia sa, kir Teodosie, mitropolitul sfintei mănăstiri Iazerul*[7] *unde iaste hramul Vovidenia Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, ca să fie de treaba bisericii. Iar cine l-ar înstrăina de acolo să fie supt blestemul lui Dumnezeu. Leat 7207(1699).*" Din cele prezentate, rezultă că ierarhul cumpăra, dăruia cărţi şi, totodată, primea donaţii de la persoane de vază. Nu toate cărţile enumerate se folosesc la strană, în biserică, ceea ce înseamnă că mitropolitul avea, în mod firesc, o bibliotecă personală, care a rămas după moarte în proprietatea Mitropoliei.

În aceeaşi situaţie se află şi cărţile mitropolitului Antim Ivireanul (1708-1716), a cărui semnătură am identificat-o pe patru mineie greceşti, tipărite la Veneţia în 1678 (februarie şi iunie), 1682 (ianuarie), 1685 (decembrie). El semnează în greceşte, simplu: „*din ale lui Antim, episcopul Râmnicului*" (deci Sf. Antim a scris între 1705 şi 1708, cât a fost episcop la

[7] Din judeţul Vâlcea.

BDD-A19440 © 2010 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:46:33 UTC)

Râmnic).[8] Să nu uităm că el ştia bine limba greacă, mai ales că a venit în Ţara Românească de la Constantinopol, unde se pare că se şi călugărise. Este posibil ca el să le fi cumpărat cât era la Râmnic sau poate că le avea de mult timp şi a iscălit mai târziu, fiind foarte probabil ca el să le fi împrumutat chiar vlădicii Mitrofan la Buzău, înainte de 1698, pentru tipărirea ***Mineielor***, sau poate a ajutat chiar şi pe logofătul Radu Greceanu „*la traducerea din elineşte pre româneşte*" a anumitor pasaje din elegantele volume comandate de Brâncoveanu.[9] În orice caz, volumele amintite atestă o colecţie personală de carte, fiind singurele descoperite până acum pe care Sf. Antim notează ca titular al eparhiei Râmnicului.

Sfântul Antim a prescris în Diata sa (cap. 18) o anumită rânduială pentru felul în care trebuia să se realizeze împrumutul de carte din biblioteca pe care el o înfiinţase la ctitoria sa, Mănăstirea Tuturor Sfinţilor, în care el lăsase cărţi greceşti şi româneşti. Nu ştim cum au ajuns cele patru mineie amintite mai sus la Seminarul Nifon (înfiinţat în 1872), poate prin donaţie de la Seminarul Central.

Cărţi din Biblioteca familiei Cantacuzino

Postelnicul Constantin Cantacuzino, tatăl învăţatului stolnic Constantin Cantacuzino, formase la Mărgineni, în Prahova, o frumoasă bibliotecă cuprinzând exemplare în limba latină şi greacă, dar şi manuscrise rare. La mănăstirea Mărgineni, postelnicul îşi ridicase şi nişte case, în care păstra nepreţuitele cărţi.

---

[8] A se vedea analiza ex-librisurilor Sf. Antim la Aurelian Sacerdoţeanu, ***Antim Ivireanul, arhivist, bibliotecar, topograf***, în ***Glasul Bisericii***, nr. 9-10, 1963, p. 875.

[9] Volumele pe care s-a semnat Sf. Antim prezintă o importanţă deosebită deoarece nu se cunoştea, până acum, decât un singur exemplar din biblioteca personală a eruditului posesor; este vorba de lucrarea ***Capitole îndemnătoare***, Bucureşti, 1691, pe care el semnase în greceşte: „*Şi aceasta printre celelalte, a ieromonahului Antim Ivireanul tipograful. Antimos,*" cf. L. Bacâru, ***Consideraţii asupra bibliotecii lui Antim Ivireanul pe baza unui ex-libris autograf***, în vol. ***Valori bibliofile din Patrimoniul Cultural Naţional***, I, Râmnicu-Vâlcea, s.n., 1980, p. 219.

BDD-A19440 © 2010 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:46:33 UTC)

Postelnicul venise în Ţara Românească în timpul domniei lui Radu Mihnea (1611-1616), se formase la înalte şcoli de la Constantinopol şi în Europa Renaşterii. Matei Basarab l-a făcut postelnic. În 1663 a fost sugrumat în trapeza mănăstirii Snagov, din ordinul voievodului Grigore Ghica.

În 1681, când Şerban Cantacuzino ocupa tronul Ţării Româneşti, stolnicul Constantin Cantacuzino va reorganiza Mărginenii.

Stolnicul s-a întors de la studii din Padova cu o bogată colecţie de cărţi, cumpărate din Italia, pe care o va spori cu ajutorul prietenilor săi, care îi vor trimite mereu cărţi din afară, stolnicul nepregetând să cumpere raritäţi chiar de la oştenii care participaseră la asediul Cameniţei (1672) şi al Vienei (1683).

Cărţile sale au trecut prin mâinile multor iubitori de cultură, aşa vedem, de pildă, pe gramatica lui Meletie Smotriţchi, tipărită la Moscova în 1648, o însemnare din 1696, aparţinând episcopului Damaschin al Râmnicului, care îi învăţase carte pe copiii stolnicului.

Se ştie că stolnicul a ajutat colectivul de cărturari munteni la traducerea ***Bibliei de la 1688*** şi i-a sprijinit pe fraţii Greceanu la traducerea ***Mărgăritarelor*** şi a ***Pravoslavnicei mărturisiri***, pentru acest lucru documentându-se din biblioteca sa. După moartea stolnicului, biblioteca a fost preluată, în mare parte, de către domnitorul Nicolae Mavrocordat. Volume din aceasta au ajuns ulterior în biblioteca Mitropoliei, apoi la Seminarul Central. De aici, exemplare din biblioteca stolnicului, purtând ex-libris-ul său, au ajuns şi în Biblioteca Sfântului Sinod.

Astfel, pe marginea inferioară a foii de titlu a lucrării ***Întâmpinare la principiile calvine şi la chestiunile lui Chiril Lucaris***, aparţinând lui Meletie Sirigul, tipărită în greceşte, la Bucureşti, în 1690, (***BRV*** vol. I, 90, p. 298) se află două însemnări în greacă: una mai veche, mai decolorată, cu un scris tremurat, pare să aparţină unui vârstnic: *ex-libris Konstantinou Kantakouzinou*, iar deasupra este scris acelaşi lucru, de altă mână, care seamănă cu cele mai multe însemnări ale stolnicului.

Pe foaia de titlu a volumului ***Tou en aghiis patros imon Athanasiou Arhiepiscopou Alexandrias. Ta evriskomena apanda*** cuprinzând operele complete ale Sf. Atanasie cel Mare, tipărit la Paris, în 1627, este scris mare,

BDD-A19440 © 2010 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:46:33 UTC)

în latină: *Ex-libris Constantini C.* Ulterior, însemnarea a fost acoperită, iar pe foaia următoare stă scris mărunt, în greceşte: „*Se dăruieşte cinstitei mănăstiri a Preasfintei Treimi de la Văcăreşti, de preaînălţatul domn, ighemon a toată Ungrovlahia, kiriou kir, Iω Nicolae Alexandru Voievod.1723, luna lui iunie*."

Stolnicul a mai semnat *ex-libris Constantini Cantacuzeni* pe încă două cărţi, una conţinând ***Sancti Gregorii Nazianzeni Cognomento Theologi opera***, (Operele Sf. Grigorie Teologul), apărută la Paris în 1609, iar cealaltă fiind ***Teodoritos, episkopou Kirou, Ermeineia is to Asma ton Asmaton***, (Tâlcuirea Fericitului Teodoret al Cyrului la Cântarea Cântărilor), volumul are adăugat cu un alt scris: „*dăruită de Mihail Macri din Ioanina*."

Cărţi din Biblioteca lui Nicolae Mavrocordat (1715-1716; 1719-1730)

Voievod în mai multe rânduri în Moldova şi în Ţara Românească, Nicolae Mavrocordat se impune în ultima sa domnie în Ţara Românească prin bunele măsuri luate în favoarea ţării.

Domnitorul a ctitorit grandioasa Mănăstire *a Preasfintei Treimi de la Văcăreşti*, târnosită apoi de către mitropolitul ţării, Daniil, şi de un număr important de arhierei şi clerici. Acest aşezământ hrănea din veniturile sale, prin actul ce dăduse ctitorul, mulţi săraci.

Biblioteca aflată în această mănăstire a devenit celebră deoarece eruditul ei posesor o strânsese cu grijă şi cu multă cheltuială. Ea cuprindea manuscrise şi cărţi rare, cumpărate cu bani grei de la Constantinopol, Athos şi din tot Orientul. Volumele acestei biblioteci au fost râvnite chiar de regele Franţei, care trimitea cereri de schimb sau de a se copia pentru el unele lucrări. Fondul acestei biblioteci a fost sporit şi de fiul lui Nicolae Mavrocordat, Constantin. Soarta acestei bogăţii a fost tragică: ea a fost risipită sau valorificată de turci la Constantinopol pentru unele datorii. Din fericire, multe exemplare au fost recuperate sau păstrate în ţară. Spuneam că însuşi mitropolitul Neofit Cretanul mărturisea că a primit de

BDD-A19440 © 2010 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:46:33 UTC)

la Constantin Mavrocordat un număr de cărţi, în contul sumei de 16000 de groşi, acordaţi cu mare grabă.[10]

Domnitorul Nicolae Mavrocordat, pe lângă biblioteca sa, a ajutat la constituirea unui fond de carte pentru Mănăstirea de la Văcăreşti, cedându-i un număr de volume. Acestea au fost înregistrate într-un catalog, datat 1723 „*când a avut loc donaţia inaugurală a ctitorului, mănăstirea fiind terminată încă din septembrie, 1722*."[11]

În Biblioteca Sfântului Sinod se află câteva cărţi care poartă semnătura domnitorului:

- ***Ploutarhou Haironeos, Peri pedon agoghis. Plutarchi de liberis educandis commentarius***, fără foaie de titlu. Pe fila 13r se află însemnarea, în neogreacă: „*şi aceasta pe lângă celelalte din cele dăruite Sfintei Mănăstiri Domneşti a Preasfintei Treimi de la Văcăreşti, de către preaînaltul şi preaînţeleptul domnitor al întregii Ungrovlahii, kiriou kir, Iω Alexandru Nicolae Voievod, la anul 1723, luna iunie*."
- ***Testamenti Veteris Biblia Sacra sive libri canonici priscae iudeorum ecclesiae a Deo Traditi***, Genevae, apud Phillipum Albertum, 1630.
- ***De religione gentilium errorumquae apud eos causis authore Edoardo Barone Herbert de Cherbury***, Amstlaedami, 1700.

Acestora li se adaugă volumul amintit când am vorbit despre cărţile lui C. Cantacuzino.

Mai multe volume din Biblioteca Sfântului Sinod poartă pe mijlocul foii de titlu un ex-libris mărunt, discret: *joannis n.* (6 lucrări tipărite înainte de 1718), jωαννυ (2 vol.) sau *joan scarlatti* (2 vol.). Scrisul de pe aceste lucrări diferă, ceea ce ne trimite cu gândul la două persoane care s-au semnat astfel.[12]

---

[10] Mihail Caratașu, ***Ştiri noi privitoare la biblioteca Mitropoliei din Bucureşti în secolul al XVIII-lea***, în ***Studii şi cercetări de bibliologie***, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1974, p. 133.

[11] C. Dima-Drăgan, ***Biblioteci umaniste româneşti***, Bucureşti, Editura Litera, 1974, p. 59.

[12] ***Ibidem***, p. 60-61.

BDD-A19440 © 2010 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:46:33 UTC)

C. Dima-Drăgan identifică pentru formula *joannis* şi alte 8 variaţii ale sale, un singur semnatar, în persoana marelui cămăraş Ioan Scarlat[13] (Ianache), ginerele lui Nicolae Mavrocordat. Acesta avea şi el o bibliotecă personală, separată de colecţiile voievodului.[14] Cercetătorul nu a întâlnit ex-librisul *Joannis* urmat de litera *n.* care prescurtează un nume, poate Nicolai? Se pare că, în tinereţe, domnitorul semna simplu „*Ex-libris Ioan. Scarlatti M.*," poate că a scris uneori şi „*joannis n.*" (*Ioan* este formula care deschide numele „alesului lui Dumnezeu" la scaunul de domnie). Totuşi, la ideea că domnitorul ar fi putut să semneze aşa, simplu, ne duce şi faptul că pe lucrarea ***Bibliotheca Patrum Apostolicorum Graeca-Latina**, Lipsiae, 1700* este semnat „και θοδε jωαννυ" adică „*şi aceasta a lui Ioan*," iar, cu o altă cerneală şi, în mod evident, cu un alt scris, a fost adăugat, tot în greceşte, „*Scarlat*," deci credem că două persoane au semnat în mod asemănător. În acest caz, se pot identifica mult mai multe cărţi care au aparţinut lui Nicolae Mavrocordat, mai ales că noi nu deţinem ex-librisul explicit al domnitorului, decât pe exemplare dăruite Mănăstirii de la Văcăreşti. Poate că pe cărţile pe care nu le-ar fi înstrăinat, a semnat mai simplu „jωαννυ", şi aceasta nu neapărat în perioada tinereţii.

Cărţi de la mitropolitul Ungrovlahiei, Neofit Cretanul (1738-1754)

Acest ierarh era grec de obârşie din insula Creta. Odată venit în Ţara Românească, a impresionat pe domnitorul Constantin Mavrocordat (1735-1741) prin ştiinţa şi cultura sa, astfel încât ajunge dascăl al fiului domnului (Alexandru).

Aşa cum am precizat deja, mitropolitul Neofit a organizat un locaş special pentru o bibliotecă a Mitropoliei, pe care a îmbogăţit-o chiar cu volume din biblioteca Mavrocordaţilor. Unele volume din Biblioteca Sfântului Sinod, provenite din vechea bibliotecă a Mitropoliei, poartă ex-librisul mitropolitului Neofit, cu afurisirea celor care le-ar înstrăina:

- ***Emin. Card. Caesaris Baronii, Compendium annalium ecclesiasticorum***, Praga, 1736.

[13] ***Ibidem***, p. 61-62.

[14] Cărţile marelui cămăraş au ajuns şi ele la Văcăreşti, iar, în cele din urmă, în Biblioteca Seminarului Central.

BDD-A19440 © 2010 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:46:33 UTC)

- ***R. P. Jacobi Tirini Antuerpiani E Societate Jesu, In Sacram Scriptura commentarius***, Veneţia, 1738.
- ***Canones SS Apostolorum Conciliorum Generalium et provincialium: Sanctorum Patrum Epistoliae canonicae***, Paris, 1620. Conţine multe observaţii marginale făcute de mitropolit.
- ***Ioannes, arhiep. Konstandinoupoleos tou Hrisostomou, Ta evriskomena panda***, t. II, Veneţia, 1734. Pe acest volum se află o însemnare în neogreacă: „*dată în dar de preasfinţitul mitropolit al Ungrovlahiei, kiriou kir Neofit, cinstitei mănăstiri a mitropoliei [cu hramul] Cei întocmai cu apostolii, Constantin cel Mare şi Elena*."
- ***Varinos, To mega Lexicon***, Veneţia, 1712, cu ex-libris semnat în 8 iunie, 1739.
- ***Calmet, Dictionnaire historique, critique, chronologique, géographique et littéral de la Bible***, t. I, II, Paris, 1722.
- ***Abraham Tromii, Concordantiae Graecae versionis vulgo dictae LXX interpretum***, t. II, Amsterdam, 1718.

Fondul de carte veche - românească şi străină - al Bibliotecii Sfântului Sinod provine în mare parte, aşa cum am precizat deja, din vechea bibliotecă a Mitropoliei, care a avut un parcurs destul de sinuos. Chiar dacă cele mai multe cărţi nu au ex-librisuri, putem deduce uşor, după legăturile elegante şi conţinutul lor, că au aparţinut unor intelectuali de mare ţinută. Astfel, nu ne miră prezenţa, în trei exemplare, a ***Lexiconului lui Varinus Favorinus*** (Veneţia, 1712), finanţat de Sf. Constantin Brâncoveanu, sau a ***Lexiconului lui Suidas***, ediţia din 1725, D. Cantemir, ***Gâlceava înţeleptului cu lumea***, Iaşi, 1698 (un exemplar rar dintr-un tiraj mic), ***Sf. Simeon al Tesalonicului*** tipărit la Iaşi, în 1683, sau ***Istoria Patriarhilor Ierusalimului***, din 1715 (5 exemplare). Am observat că o seamă de volume au avut ex-librisuri şterse de noii posesori, pe care, totuşi, am reuşit cu trudă să le citim.

Predomină cartea teologică, cu texte în limbile originale, greacă şi latină, în special de patristică, cu scrierile celor mai marcante voci din Biserică. Nu lipsesc lucrările în limba italiană, religioase sau de ştiinţe (de fizică, în special), aduse, poate, de Cantacuzini din Italia.

Majoritatea cărţilor care au fost în vechea bibliotecă a Mitropoliei sunt tipărite în secolul al XVII-lea, deşi sunt numeroase şi cele din secolele

BDD-A19440 © 2010 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:46:33 UTC)

al XVI-lea şi al XVIII-lea. Multe exemplare poartă ştampila cu negru de fum a Colegiului Sf. Sava sau frumoase mărci de proprietate, cum este cea de la *Colegii Societas Jesu* de la *Cameneci Podoliae* pe lucrarea ***Philippi Diez Lusitani ord. min. reg. Observantiae, tomus tertius***, Veneţia, 1603. Am găsit numeroase volume despre care Legrand, în a sa ***Bibliographie Hellénique***, menţionează că sunt foarte rare.

Consultând cataloagele şi listele de cărţi ale bibliotecilor româneşti, descoperite şi publicate de cercetătorii români, am observat în biblioteca noastră multe cărţi menţionate în acestea, dar, din cauză că lipsesc datele minime pentru stabilirea cu exactitate a ediţiei, nu putem preciza cui au aparţinut. Ceea ce ştim cu siguranţă este că ele provin de la fostul Seminar Central, a cărui bibliotecă am văzut mai înainte cum s-a alcătuit.

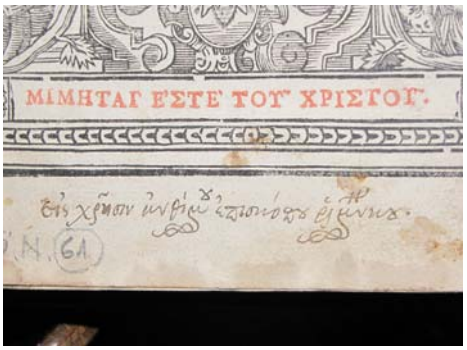
În prezent, încercăm identificarea volumelor ridicate de către arhidiaconul Gherasim Saffirin, în 1877, de la Mănăstirea Hurezi, din biblioteca domnitorului Constantin Brâncoveanu, în scopul formării unei Biblioteci a Sfântului Sinod. Suntem în posesia catalogului găsit în arhiva mănăstirii Hurezi,[15] din păcate şi acesta cu date foarte sumare, din care lipsesc anul, locul de apariţie sau chiar titlul lucrărilor!

Biblioteca Sfântului Sinod s-a dezvoltat în timp, prin agonisita vlădicilor Bisericii, cu o contribuţie importantă a patriarhilor României. Cataloagele cunoscute până acum, ale marilor biblioteci medievale româneşti, vor putea fi confirmate sau completate cu titluri noi, pe măsură ce se vor cerceta în întregime şi fondurile din Biblioteca Reşedinţei Patriarhale, dar şi cele câteva mii de dublete de carte veche, din depozitul Bibliotecii Sfântului Sinod.

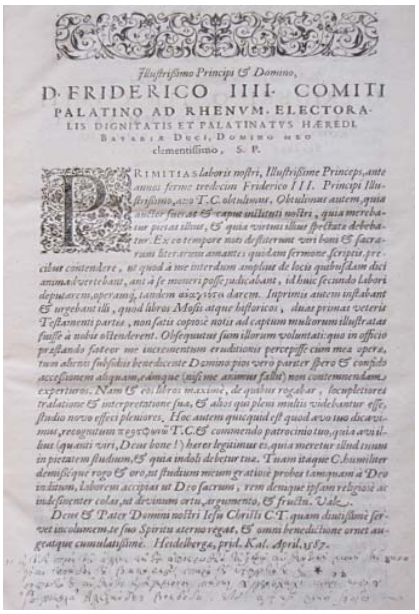
[15] Dosar nr. 3/1877.

BDD-A19440 © 2010 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:46:33 UTC)

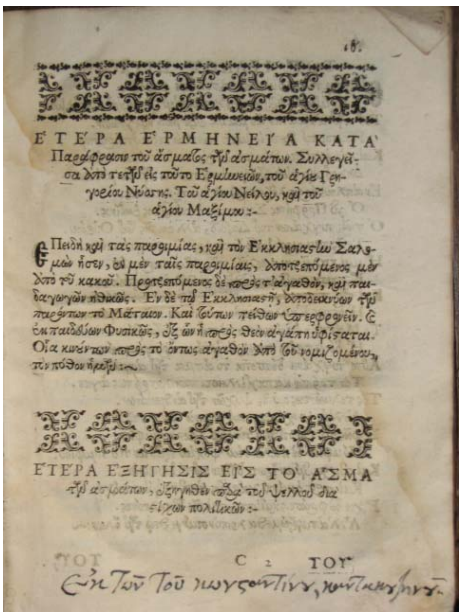
Anexe

Ex libris Antim Ivireanul

Illustrissimo Principi & Domino,
D. FRIDERICO IIII. COMITI
PALATINO AD RHENVM. ELECTORALIS DIGNITATIS ET PALATINATVS HÆREDI
Bavariæ Duci, Domino meo
clementissimo, S. P.

Ex libris Nicolae Mavrocordat

ΕΤΕΡΑ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΚΑΤΑ
ΕΤΕΡΑ ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟ ΑΣΜΑ

Ex libris Stolnicul Constantin Cantacuzino

BDD-A19440 © 2010 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 08:46:33 UTC)